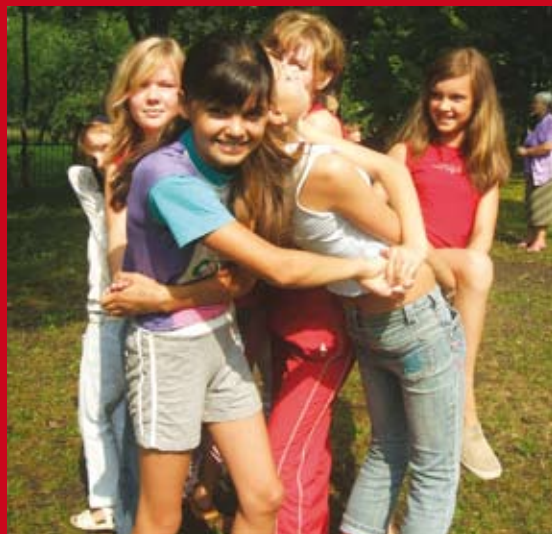

50 år i barnens tjänst

Rädda Barnen på Åland 1959-2009

Rädda Barnen
Åland

Copyright texten: Författaren Et Rädda Barnen på Åland r.f.
Copyright bilderna: Respektive fotograf. Bilderna inne i historiken kommer, där inte annat anges, från Ålandstidningens fotoarkiv

PÄRM

Layout: April Kommunikation

Bilder: Rädda Barnen, Ålandstidningens arkiv, Ålands Fredsinstitut

Tryck: Mariehamns tryckeri 2009

Till Läsaren

Ett jubileumsår ger anledning att både minnas det som varit och att reflektera över det som ligger framför. Styrelsen är mycket glad över att föreningen Rädda Barnen på Åland kan ge ut en liten historik över sin 50-åriga verksamhet. Arbetet med historiken påbörjades redan för 10 år sedan, varvid syftet var att få den klar till 40-årsjubileet. Av olika skäl kom historiken aldrig i tryck, men värdet av det arbete som då gjordes, bland annat i form av intervjuer, framstår idag tydligt.

Vi tackar författaren Benita Mattsson-Eklund för hennes värdefulla insats. Hon har uppdaterat de tidigare skrivna delarna och kompletterat historiken i fråga om det senaste decenniets verksamhet. En historik handlar om att välja och vraka i ett digert material. Allt ryms inte med och alla kan inte nämnas. Händelser längre bak i tiden, viktiga milstolpar ur hela det åländska samhällets synvinkel, har författaren särskilt valt att lyfta fram.

I historiken nämns många enskilda personer, organisationer och myndigheter som varit viktiga aktörer och samarbetspartner. Vi vill rikta ett varmt tack till samtliga, nämnda och onämnda, som hjälpt till att skapa bättre förutsättningar för barnen på Åland och ute i världen.

Styrelsen för Rädda Barnen på Åland r.f.

Världsförbättrare

”12 februari 1959 var dagen RB, när alla kanoner laddade och sköt, när holmborna flaggade i topp för februarivinden.

Varför Rädda Barnen på Åland? Givetvis för att rädda ett sjunkande samhälle från undergång. Givetvis för att bygga en bättre och tryggare värld. Och vem skulle gå i land med den uppgiften om inte världsförbättraren Rädda Barnen. Andra alternativ fanns inte då, och finns inte heller i dag. Det är inget skryt utan ett helt sakligt faktum. Alltifrån födelseögonblicket har vi fått lov att utgå från detta faktum: Rädda Barnen är bäst, Rädda Barnen är starkast, Rädda Barnen är klokast. Det förklarar också att det verkligen var nya vindar som drog in över öriket och skingrade dimmorna. Från seger till seger har det sedan gått. Hur anspråkslös man än försöker vara kan man inte undgå att se det när man gör en tillbakablick.

Mot bakgrund av all utbyggnad och alla framsteg, förbättringar och åtaganden under två decennier kan man med fog förmoda att halvsekelhistoriken om 30 år kommer att bli historien om hur Rädda Barnen övertog landskapet Åland.”

Citatet är hämtat ur ordförande Ingmar Lundéns krönika om Rädda Barnen när föreningen firade sitt 20-årsjubileum 12 februari 1979.

När Rädda Barnen på Åland 2009 firar sitt 50-årsjubileum och får sin historia skriven så visar det sig att Ingmar Lundéns vision står sig rätt bra. Inte så att Rädda Barnen har ”övertagit” landskapet. Men den har visat på områden som varit försummade och eftersatta, skapat verksamheter som sedan övertagits av samhället och som idag anses vara självklara delar av ett modernt välfärdssamhälle.

Rädda Barnen är bäst som vägvisare och pionjär och håller sig som sådan alltid i täten när det gäller att hitta nya mål för verksamheten. Ingmar Lundén såg Rädda Barnen som ett kraftverk i samhällsmaskineriet, ”ett fungerande som det både ångar och ryker om”. Idag tycker vi väl inte att den bilden är så lyckad med tanke på klimathoten. Men som inspiratör och som en förening som skjuter av pilar med verkan långt in i framtiden är Rädda Barnen en positiv och förändrande kraft.

Mariehamn i december 2008
Benita Mattsson-Eklund
historikförfattare

För akut hjälp

Rädda Barnen i Finland föddes i inbördeskrigets spår år 1922. Initiativet till föreningen togs av Ester Ståhlberg och Adolf von Bonsdorff och Ståhlberg var föreningens ordförande från grundandet till 1940. Ända fram till 1945 hette föreningen Hem åt hemlösa barn eftersom föreningens huvuduppgift var att hjälpa barn som genom inbördeskriget blivit nödlidande. Föreningens logo avbildar ett barn i förgrunden och ett hus i bakgrunden. I Sverige etablerades Rädda Barnen 1919 med engelska International Union for Child Welfare (IUCW) som förebild. RB i Finland expanderade snabbt och landskapsföreningar med underavdelningar bildas i snabb takt, 1959 kommer föreningen till Åland. Föreningsetableringen hade förberetts genom att ”de socialt engagerade inom landskapet” tagit kontakter för att bilda förening skriver Tidningen Åland (TÅ) torsdagen den 12 februari 1959, samma dag som föreningen grundas.

Föreningens första logo tog fasta på temat hem åt alla barn.

Förening i Mariehamn

Föreningsgrundarmötet inleddes med att stadsläkare Ulf Liljeström, som också var mötets sammankallare, redogjorde för avsikterna med föreningen. Mötet bestämde att RB skulle vara ett så kallat ”särdistrikt” med förening i Mariehamn och med kontaktpersoner i övriga åländska kommuner.

Till det nybildade distriktets förste ordförande valdes vicehäradshövding Runar Franzén medan Ulf Liljeström blev viceordförande. I styrelsen ingår, med den tidens språkbruk, ”fruarna” Gertrud Brenning, Margit Johansson, Solveig Erikson, Louise Sundberg och Helga Koch. Suppleanter blev Hilmer Eriksson och Hannes Koch och till revisorer utsågs Curt Carlsson och Saga Cederqvist. Hilmer Eriksson blev föreningens ombud och till ”sekreterare utom styrelsen” utsågs stadens socialsekreterare Harry Lindfors.

Den första aktiviteten som den nya föreningen deltog i var firandet av Hemlösa barnens dag den 12 april 1959 och då såldes märken i form av en miniatyrprästkrag för 20 mark per styck.

Den 7 oktober inbjöd RB till ett diskussionsmöte i Stadshuset. Direktören för RB:s arbetsutskott i Helsingfors, Elina Rautanen, redogjorde för hur organisationen arbetar och sade att en organisation som RB behövs för att ”de hem- och värlösa barnens problem inte kan lösas kollektivt genom socialpolitiska åtgärder. Det är inte ett i första hand ekonomiskt och inte heller hälsoproblem, utan först som sist en mänsklig angelägenhet”.

Av tidningsreferatet kan man utläsa att det på Åland förekommit viss diskussion om det i landskapet fanns för många föreningar med likartad inriktning och man talar också om risken för ”föreningströtthet”. Den inbjudna gästen replikerade till detta av ”vi lever i specialiseringens tid” och att det också gäller ideella föreningar. Enligt Rautanen bör föreningar ”söka nya vägar, experimentera och upptäcka de brister i det bestående, vilka kräver förbättringar. Endast om organisationerna fyller dessa villkor är de sin samhälleliga uppgift vuxna” underströk hon.

I den efterföljande diskussionen kom man in på många frågor. Man diskuterade barnhemmen på Åland och landskapshälsosyster Maj-Lis Blom påpekade att tio av de femton barnen på Stiftelsen Hemmet i Lemland kommer från riket. Hilmer Eriksson framhöll att barnhemmet i Mariehamn borde moderniseras eller än hellre borde ett nytt hus byggas på samma tomt. Diskussionen handlade också om placering av barn i fosterhem, om barnhemsbarnens ställning och om utbildningshjälp till poliodrabbade barn. Man kan förstå att ordförande ”fann det svårt att formulera ett sammandrag av debatten”.

Föreningen var mycket aktiv under hösten 1959. Den 11 oktober besökte trollkarlen Roxy Åland på RB:s inbjudan och trollade ihop pengar till föreningen. I början på november visades filmen ”Fosterbarn”. RB:s syförening gjorde här sin debut. I föreningen har Gurli Eriksson, Gretel Byman, Margit Söderlund, ”Malle” Berndtsson, Greta Gustavsson, Runa Andersson, Lisa Melin, Göta Jansson, Gertrud Brenning, Aune Somero och Inkeri Holmgren gjort stora insatser i det tysta. Vid den första basaren kom cirka 100.000 mark i dåtidens penningvärde in. Den flitiga föreningen fortsatte att ”sy ihop” pengar åt RB under nästan 40 år och de årligen återkommande basarerna på fastlagstisdagen höll damerna styvt på.

Frågan om fosterbarn och fosterhem kom att bli en av föreningens hjärtefrågor. På själva julafton 1959 skriver tidningen att RB utreder behovet av en vårdkonsulent i fosterbarnsfrågor. Föreningen har då vänt sig till socialnämnderna i de olika kommunerna och bett om uppgifter rörande fosterbarn. Föreningen avslöjar också att man har planer på att bilda en fond till förmån för Ålands barnhem. Något som förverkligades vid föreningens årsmöte i april 1960.

Vid årsmötet valdes stadsläkare Liljeström till ordförande eftersom Runar Franzén lämnat landskapet. Som ny i styrelsen invaldes pastor Ingmar Lundén och året efter tog han över ordförandeklubban. Härmed inleds ”epoken Lundén” i RB:s historia och Lundén är hittills utan konkurrens föreningens ”längsta” ordförande, han satt på posten ända tills han lämnade Åland 1980.

Barnhemmens barn

Hösten 1961 startade RB sin storinsamling till förmån för de åländska barnhemmen. Det var Friförsamlingens barnhem på Skillnadsgatan i Mariehamn och Stiftelsen Hemmet, ett pojkhem i Lemlands Granboda, som var de aktuella objekten. Vid RB:s årsmöte i mars 1963 konstaterades att storinsamlingen gav en miljon mark.

Föreningen kunde därmed hjälpa båda barnhemmen. Stadens barnhem, som ursprungligen var en rysk militärbarack som inköptes och byggdes om, kunde renoveras och förses med centralvärme. Hemmet i Lemland, som existerat sedan 1952, fick en tillbyggnad, köket blev ändamålsenligt och pojkarna fick specialrum för lek och hobby.

Interiörer från de åländska barnhemmen har på senare tid skildrats skönlitterärt. Karl Sahlgren beskriver i den självbiografiska romanen ”Styvfadern” uppväxten på stadens barnhem under efterkrigstid. En mörk bild av livet på Stiftelsen Hemmet i Lemland, ger Krister Lumme i sin uppmärksammade debutroman ”Guds lilla barnaskara”.

RB hade också en roll som förmedlare av fosterhem och 1965 finns det tidningsnotiser om att det råder brist på fosterhem på Åland.

”Vi hade så roligt”

Att Ingmar Lundén, som avled 1995, var en av viktigaste personerna för Rädda Barnen i inledningskedet, det är alla som var aktiva då överens om.

- Jag kom med i föreningen när jag arbetade vid Ålandsbankens notariatavdelning. Gertrud Brenning bad mig komma med i styrelsen för att de behövde en jurist, förklarar pensionerade bankdirektör Erik Rask som var föreningsaktiv under 60- och 70-talet.

En ”trojka” inom styrelsen bestående av ordförande Ingmar Lundén, Erik Rask och sekreterare Irja-Lisa Mansnerus träffades ofta för att samtala

om idéer. Vid ett sådant möte i Saltviks prästgård vintern 1967 diskuterade de så intensivt att ingen av dem märkte att prästgårdens panna stannat.

- Först när Ingmars fru vid tretiden på natten kom ner och frågade varför det var så kallt märkte också vi att det var kyligt inne, minns Irja-Lisa Mansnerus.

Och styrelsemedlemmarna var beredda på att göra allt. Så var till exempel alla förberedelser för 60-talets populära barnfester en sak som föll på styrelsen. Och styrelsemedlemmar blev också anlitade som underhållare. Erik Rask fick uppträda både som apa, björn och astronaut vid festerna.

Erik Rask var flitig i många sammanhang, inte minst som underhållare på barnfester. ”Jag minns fortfarande hur apdräkten kliade” säger han.

Irja-Lisa Mansnerus tillhör också Rädda Barnens grundargång. Kansliet hade hon hemma på köksbordet.

- Jag har den där apdräkten kvar och det börjar klia på ryggen bara jag ser den, den var hemsk! - försäkrar han.

- Vi hade faktiskt väldigt roligt och det var ganska lätt att engagera enskilda människor för föreningen, säger Irja-Lisa Mansnerus.

Under hennes tid som sekreterare – först 1968 blev hon verksamhetsledare på halvtid – fanns inget kontor för RB och arbetet sköttes hemma.

- Föreningen hade också hand om adoptionsärenden och bara det krävde mycket pappersarbete, säger hon.

Mycket har förändrats sedan tiden då Irja-Lisa Mansnerus var aktiv.

- En sak som var bättre då var att barn fick vara barn och inte gjordes till små vuxna, tycker hon.

- Jag tycker absolut inte att det var en uppoffring att vara med i styrelsen, det kändes roligt. Tiden i styrelsen betydde mycket för mig. Människan behöver också det ideella, inte bara arbete för brödfödan, säger Erik Rask.

- Han brann verkligen för föreningen och som människa var han varm och charmerande men samtidigt ödmjuk och stillsam. Han var en sådan person som fick andra människor att blomma upp, man kände sig klok i hans sällskap, säger Irja-Lisa Mansnerus.

Barnträdgårdar och dagis

Hösten 1962 började RB undersöka intresset för barnträdgårdsverksamhet för förskolebarn. Detta var första steget på en utveckling som snabbt expanderade.

Under de drygt 20 år RB drev daghemsverksamhet gick man från ett till tio daghem. Den 8 januari 1963 öppnades en barnträdgård i Strandnäs, i lärarbostäderna, och Kristina Bomansson (gift Westerståhle) var RB:s första barnträdgårdslärare. Hon efterträddes på nyåret 1964 av Margareta Hansen (gift Mattsson).

År 1965 rapporterar TÅ om en kö till barnträdgårdarna på 52 barn. Barnträdgårdsverksamheten sköttes då av tre ideella föreningar: Folkhälsan, Röda Korset och Rädda Barnen. Detta år kunde RB ta emot 25 av 28 sökande barn. När RB vintern 1966 genomförde en provteckning av intresset för en barnträdgård i innerstaden var intresset stort, 26 barn anmälades. I september samma år öppnades barnträdgården på Norragatan 24. Här fanns plats för 25 barn och Dolores Westerholm förestod den nya barnträdgården.

-Barnen var hos oss mellan 12 och 16 på dagen och de hade egen matsäck med sig. Den avgift de betalade var i det närmaste symbolisk, 1.80 mark i månaden. Det skulle täcka kostnaderna för den mjölk barnen drack. Och vi hade verksamhet också på lördagar och då var det fest, barnen fick saft, berättar Margareta Mattsson.

- Det var inte så strikta regler då. Jag kommer ihåg en flicka som brukade skicka sin lillasyster till barnträdgården när hon själv inte ville gå minns hon.

- Det var någonting helt annat att förestå barnträdgård med en ideell förening som uppdragsgivare.

Varje enhet hade budgetansvar och man skulle ha bra motiveringar för att få göra nyanskaffningar. Men det var också inspirerande att arbeta för vi visste att styrelsens medlemmar brydde sig om vad vi gjorde och ofta hölls styrelsemötena på något av daghemmen, säger Margareta Mattsson som kan jämföra med hur allt förändrades när daghemmen överläts till Mariehamns stad.

Barndagvården blev en stor del av verksamheten. År 1974 beslöt staden, stick i stäv med utvecklingen på annat håll, att barndagvården skulle skötas av ideella föreningar. Staden stod för ekonomiskt stöd till verksamheten.

Barndagvården byggdes ut bit för bit och 1976 tog RB över Röda Korsets barnträdgårdar. Men det handlade inte bara om vem som skulle sköta barndagvården, det fördes en het debatt om daghem var bra för barnen. Frågan som ständigt återkom var för vem daghemmen var till, för föräldrarna eller för barnen. Från daghemspersonalens sida betonades gång på gång att barngrupperna inte fick vara för stora, då blev daghemmen det de ibland anklagades för, nämligen att vara bara ”förvaringsplatser för barn”.

År 1978 blåste det upp till politisk strid om stadens rätt att ha representanter i daghemmens direktion. Socialdemokraten Lasse Wiklöf hävdade att det var självklart att staden skulle ha insyn i verksamheten medan FS-politikern Erik Rask, som också var RB:s viceordförande, tyckte att det luktade ”politruk” om förslaget. I stadsfullmäktige förklarade Rask omröstningen men frågan fortsatte att diskuteras och 1979 kom man till en kompromiss, RB skulle föreslå vilka politiker de kunde tänka sig att ha med i styrelsen.

Vid den här tidpunkten hade RB sex daghem och ett sjunde på kommande. 172 barn hade hel-

eller halvdagsplats och 40 personer arbetade med barndagvård. Betecknande för daghemmen var att deras namn började på "blå", RB:s symbolfärg: Blåklockan, Blåklinten, Blåkulla, Blåsippan, Blådungen, Blåvinge och Blåkråkan.

Den 1 maj 1984 hade RB förhandlat färdigt med Mariehamns stad. Samtliga daghem, med totalt tolv avdelningar, överläts till staden eftersom verksamheten blivit överstor för en ideell förening.

Margareta Mattsson var med från början när Rädda Barnens daghemsverksamhet började. Hon är också en aktiv scout och ses här i sådan uniform.

Vi bygger en skola!

Det var vintern 1965 som frågan om "de psykiskt efterblivna" barnens behov började diskuteras. Signaturen "Mor till en efterbliven" skrev den 28 januari detta år i en insändare i TÅ och påpekade att de psykiskt efterblivna barnen inte behöver anstalter och läkare i vita rockar utan "ett hem där alla 'syskon' är på ungefär samma nivå".

RB:s sekreterare, Irja-Lisa Mansnerus, avslöjade i ett svar på insändare att RB kartlägger hur många barn med psykiska handikapp det finns i de åländska kommunerna. Så snart man vet mer om behoven ska föreningen gå vidare och grunda ett daghem för den här barngruppen.

Idéfröet till en särskola hade planterats och den unga föreningen visade än en gång att man ville vara till praktisk nytta för de mest utsatta barngrupperna.

I maj samma år ordnade RB en diskussion om de utvecklingsstörda barnen och bjöd in föräldrar till sådana barn, Folkhälsan på Åland och Röda korset. Solveig Erikson i RB:s styrelse tog upp frågan om en fond för landskapets utvecklingsstörda barn. Den 22 maj togs ännu ett steg framåt i frågan när ett 15-tal föräldrar till utvecklingsstörda barn bildade Samariterstiftelsens vänners föräldragemenskap på Åland med läraren Göran Hansen som ordförande. Den sammanslutningen blev lite senare De utvecklingsstördas väl (DUV). På den unga sammanslutningens program stod en särskola på Åland.

Under 1966 hände inte så mycket i fråga om förverkligande av särskola men i januari 1967 hölls det berömda mötet i Saltviks prästgård, då pannan stannade, och då drogs riktlinjerna för en skola upp. Och ambitionen var: Vi bygger en skola! Ett djärvt beslut av en förening med 175 medlemmar.

I samråd med föräldrakretsen av DUV på Åland lanserades idén om att särskolan skulle förverkligas inom två år. Den tidsplanen var väl optimistisk, det tog fem år innan skolan stod inflyttningsklar.

Solveig Erikson ställde upp för Rädda Barnen på många olika vis. Teaterföreningen spelade till exempel in pengar för insamlingar.

Men ”pängarna” då?

En av de stora frågorna var, då som nu, ”pängar”. Hur skulle ett sådant projekt finansieras?

Parallellt med särskoleplanerna utvecklade de ideella organisationerna på Åland en ekonomisk strategi. Sedan 1961 var RB en egen penningautomatförening som hade rätt att placera ut spelautomater. Ordförande Ingmar Lundén skruvade ”med egen skruvmejsel” upp RB:s första automat i Café Grenadjären i Bomarsund. Automaterna blev fler och när verksamheten överläts till Penningautomatföreningen 1965 hade RB åtta egna automater. ”Vi tömde dem för egen hand och oj, vilket myntråkande det var på den tiden!” - konstaterar Ingmar Lundén i sin 20-årskrönika.

I samma tidning som skriver om särskoleplanerna ingår den 9 februari också en artikel om att Ålands Penningautomatförening (PAF), med landskapsstyrelsen som kontrollinstans, har bildats. De organisationer som stod bakom var Folkhälsan på Åland, Rädda Barnens och Röda korsets ålandsavdelningar samt stiftelsen Dagens barn med Helge Sölgén som drivande kraft.

Representanter från föreningarna samt en för landskapsstyrelsen ska bilda styrelse och syftet med PAF är att ge ”ekonomiskt stöd till allmänna folkhälsan, barnskyddet, vård av sinnesdefekta, åldringar och invalider, ungdomsfostran, beredskap för räddande av människoliv vid katastrofer, anskaffande av semesterplatser öppna för allmänheten samt till annan social och ideell verksamhet på Åland” som det står i grunddokumentet.

- Jag tror inte att landskapsstyrelsen insåg vilket bra projekt det här var, de visade ett mycket ljumt intresse för saken när vi presenterade projektet, säger

Erik Rask som var med och uppvaktade landskapsstyrelsen då.

Han är inte odelat nöjd med hur PAF utvecklats och hur fördelningen av medel sker idag.

- Man är långt ifrån de principer som föreningsgrundarna hade, tycker han nu i efterhand.

Febril aktivitet

För att förverkliga särskolan behövdes febril aktivitet på många områden. Grupper från RB och DUV far på studieresor för att se på särskolelösningar på annat håll. Finland, Sverige och även Holland besöks.

Samtidigt blir frågan om särskolans finansiering en sak som engagerar många. Det ordnas basarer, soaréer, marknader, insamlingar och aktioner med syftet att skrapa ihop pengar. Först ut är Teaterföreningen i Mariehamn som skänker intäkterna från en revyforeställning till särskoleprojektet. Redan i maj 1967 hade 20.000 mark samlats på särskolans konto.

- Det var märkligt, först var attityderna lite avvaktande men så plötsligt svängde det. Vi fick pengar från alla håll och kanter, att förverkliga särskolan blev en folkrörelse, tycker Irja-Lisa Mansnerus. Såsom pannan i prästgården sprack när särskolan diskuterades så sprack också plånböcker och väskor upp. Det roliga och fantastiska var att hela Ålands folk ställde sig bakom. Ganska snart lärde vi oss också konsten att öppna samhällets penningluckor. Det måste man kunna idag, om man ska arbeta ideellt med framgång”, som Ingmar Lundén beskrev saken.

I maj 1968 beslöt föräldrakretsen för DUV att till hösten inleda daghemsverksamhet för utveck-

lingsstörda. Tillfälliga lokaler hade hyresfritt ställts till förfogande av skeppsredare Edgar Erikson. Rederiets gamla kontorslokal stod tom och den fick hyresfritt disponeras för ändamålet. En direktion tillsattes och RB representerades av Solveig Erikson och Ingmar Lundén, DUV utsåg Göran Hansen och Marita Lönnberg och med fanns också stadens socialdirektör Harry Lindfors och landskapshälsosyster Maj-Lis Blom. Medel för särskolan hade tagits upp i landskapets budget 1968 och driften av daghemmet var tryggad.

20 barn var anmälda till särskolan och totalt fanns fem anställda. ”Redan nu finns det föräldrar som anser att deras barn utvecklats positivt. Vår paroll är att det finns inget så stort barn att det inte kan lära sig något” säger föreståndare Gunnel Sundström i TÅ den 21 september denna pionjärhöst.

Vid den officiella invigningen i slutet av november avslöjades att en tomt för särskolan reserverats i Strandnäs, öster om lärarbostäderna, och man trodde på att projektet skulle kunna realiseras under 1969. Ritningarna för skolan, gjorda av arkitekt Stig Svahnström, presenterades i februari 1969. En skola i ett plan på 650 kvadratmeter med utrymmen som kan användas flexibelt. Ritningarna skickades till socialministeriet och till landskapsstyrelsen för granskning eftersom det handlade om en skola som skulle stå under medicinsk kontroll.

RB:s arbetsutskott förstärktes och blev byggnadskommitté. Ordförande Ingmar Lundén, särskolans nya föreståndare Benita Johans, DUV-ordförande Göran Hansen, arkitekt Stig Svahnström och Erik Rask bildade kommitté.

Påpekas kan att RB nu hade varit verksam på Åland under ett decennium. Nu stod föreningen som garant för ett skolprojekt i miljonklassen.

Hälsosyster Maj-Lis "Blomman" Blom engagerade sig tidigt i Rädda Barnens arbete.

Staden lovade tomt

Placeringen av skolan i Strandnäs var ett önskemål från föräldrarna inom DUV. Mariehamns stad hade lovat ställa en tomt till förfogande och i stadsplanenämnden väcktes i november 1969 förslaget att skolan skulle byggas bredvid Ålands yrkesskola och arkitekten gillade förslaget. Men då skulle skolorna i området precisera sina utbyggnads- och tomtplaner.

Byggnadskommittén hade fått planer och ritningar godkända "i princip", slutgiltigt tillstånd att bygga grunden gavs först sedan tomten var specificerad. Av kalkylerna framgår att skolan var kostnadsberäknad till 650.000 mark och RB:s egna resurser uppgick till 75.000 mark. Hälften av skolkostnaden skulle täckas genom landskapsbidrag och resten genom landskapslån.

Vid den här tidpunkten var också namnet, Backaskolan, klart och det fördes en diskussion om möjligheten att bygga en skyddad verkstad i anslutning till skolan, vilket också skedde. Ursprungligen var det tänkt att RB skulle stå för byggandet av skolan medan DUV skulle stå för driften. Men de statliga direktiven var entydiga; den som uppför bör också driva skolan annars kan inte bidraget för driftskostnader, 55 procent av kostnaderna, betalas ut. Därför utarbetade RB, i nära samarbete med DUV, ett reglemente om skolans pedagogik och vård. Vid den här tidpunkten debatterades i riket om utvecklingsstörda skulle göras till skolpliktiga. Hitintills hade de - om de ville eller inte - varit "befriade från undervisning". Om de gjordes till skolpliktiga skulle det innebära att staten och landskapet var skyldiga att upprätthålla undervisning för dem.

I stadsfullmäktige ville två ledamöter återförvisa tomtärendet till stadsstyrelsen eftersom de ansåg att Övernäs skola och Idrottsgården borde få ge sitt utlåtande. Då ingrep Erik Rask, som satt i fullmäktige för Frisinnad samverkan, och inskräppte att tomtfrågan måste anses vara grundligt utredd och att ett beslut i tomtfrågan brådskade. Fullmäktige gick på Rasks linje och avlog begäran om återremiss med rösterna sjutton mot två. Därmed var tomtfrågan för skolan avgjord.

I början av december gav landskapsstyrelsen klar-

signal för skolbygget och byggnadsarbetena startade omedelbart. Skolhusets yta blev 800 kvadratmeter och kostnaderna för bygget beräknades bli 882.700 mark. Den finansiella situationen vid byggstarten var den att RB hade 137.000 mark i kassan. Däremot blev landskapslånet bara 140.000 mark mot förväntade 250.000. Landskapsstödet var 441.000 mark. RB hoppades att understöd från PAF skulle kunna höjas så kalkylen gick ihop och så skedde också.

Söndagen den 29 januari 1972 hölls festlig invigning av Backaskolan. Regeringsrådet Aarne Tarasti

från social- och hälsovårdsministeriet hade inte ord nog att berömma skolan och ålänningarnas snabbhet att gå från ord till handling. Alla som arbetat aktivt för skolans förverkligande belönades med en ros och tack och Erik Rask, som med energi drivit byggnadskommittén framåt, belönades med Ester Ståhlbergs medalj. Benita Johans som varit skolans föreståndare sedan 1969 fick ta emot den symboliska nyckeln och sedan återstod bara att ta skolan i bruk. När skolan invigdes hade den 26 elever men kunde ta emot 35.

Backaskolan byggs med stor entusiasm. Bilden är tagen hösten 1971.

Nu ska de få se!

För Göran Hansen, drivande kraft inom DUV sedan starten, började kampen för de utvecklingsstörda barnen när han blev far till en utvecklingsstörd flicka.

- När hon kom till skolåldern fick vi ett brev från Ålands skolinspektör där vi uppmanades att ansöka om befrielse från skolplikt för henne. Lagen var ju sådan då. Jag skrev svar och förklarade att vi inte tänkte göra det, att vi ansåg att hon likväl som andra barn hade rätt till skolgång. Brevet kom i retur och man förklarade att det inte gick att argumentera så. Jag skrev ett nytt brev och det kom i retur och ännu ett. Det tredje brevet kom inte i retur men däremot fick vi med posten ett brev som sade att vår dotter befriats från skolgång - fast vi inte ansökt om det. Jag var ju ung då och tänkte: nej, nu ska de få se, förklarar Göran.

Även om han deklarerar att han hade personliga skäl för sitt engagemang för en särskola så fick hans insatser betydelse för hur skolfrågan utvecklades.

- Jag kommer ihåg januari 1967. Ingmar Lundén, som jag var god vän med, ringde under ett styrelsemöte som Rädda Barnen hade och där man diskuterade att starta en särskola. Jag påpekade att det skulle bli dyrt att hyra lokaler och då sa Ingmar: Vi ska inte hyra, vi ska bygga en skola. Jag blev förstummad. Vad kan man säga annat än "ja tack" till ett sådant erbjudande, säger Göran.

När särskolans dagverksamhet startade på försök i GE:s gamla mönstringskontor bestod direktionen av tre medlemmar från DUV och lika många från RB.

- Sedan blev ju projektet särskolan ett som lockade man ur huse på Åland och skolan blev verk-

ligen en angelägenhet för hela landskapet. Och en person måste särskilt lyftas fram i det här sammanhanget, RB:s viceordförande Erik Rask. Han gjorde en ofattbart stor arbetsinsats i byggnadskommittén, man tänker inte på hur mycket pappersexercis som är förknippad med ett stort projekt som ett skolbygge. Och Erik jobbade helt av idealistiska skäl, säger Göran med eftertryck.

Naturligtvis var Göran oerhört glad och stolt när Backaskolan invigdes. Nu hade de utvecklingsstörda barnen fått en synlig plats i samhället. Men det skulle dröja till 1988 innan barn med utvecklings-

Göran Hansen engagerade sig i Rädda Barnen redan från starten och han vet mycket om byggandet av Backaskolan som var en bedrift för frivilligarbetet på Åland.

störning blev läropliktiga som alla andra barn. 1986 togs skolan över av samhället och idag finns resurserna samlade hos Träningsundervisningen i Jomala.

- Jag tycker att integration av utvecklingsstörda elever i den vanliga skolan ska vara målet, det mår också den "normala" skolan och de friska barnen bra av. Visst finns det praktiska problem i våra små skolor, men de går att lösa. Jag tror att utvecklingen går åt det här hållet, säger Göran som är glad över att han fått leva under en tid när ideella rörelser kunde skapa något som samhället borde ha gjort.

Rätten till lek

Efter kraftprovet Backaskolan är 70-talet något av en konsoliderings tid.

Kampanjer för barn drogs igång. En av dem var barnens rätt till lek när de är patienter på sjukhus. Hösten 1975 inrättades lekrummet vid Ålands centralsjukhus barnavdelning – också benämnd barnträdgård i sjukhusmiljö - i nära samarbete med avdelningen. Rummet hade två funktioner, att få de unga patienterna att känna sig mer hemma när de var på besök hos doktorn och att aktivera och stimulera de barn som var patienter på barnavdelningen. Också syskon till sjuka barn hade glädje av lekrummet och ibland lämnade föräldrar, som själva skulle besöka läkare, barnet att leka tryggt i lekterapin. Till att börja med sköttes verksamheten på deltid, tolv timmar per vecka. År 1977 blev en lekterapeut ansvarig för verksamheten och Gudrun Wennström utförde ett pionjärbete som i hög grad ökade de yngsta patienternas trivsel.

Verksamheten har utvecklats mycket under åren. Under perioden 1996 till 2005 då Gun-Mari "Mimmi" Nyholm var föreningens lekterapeut ut-

Gudrun Wennström var pionjär som lekterapeut på sjukhusets barnavdelning.

vecklade hon bland annat den förberedande verksamheten. Gun-Mari, som utsågs till årets ålänning 1998 av tidningen Ålands läsare, konstaterade i artikeln om hennes utnämning att hon har en tacksam roll i leken och att det är viktigt för henne att delta helhjärtat i den.

Ett mycket efterlängtat eget utrymme fick verksamheten hösten 2005 då Ålands Barnfond, med bidrag från bland annat Folkhälsans luciamedel, byggde en lekpaviljong invid barn- och ungdomsenheten. Lekterapin, som nu bedrivs både i paviljongen och inne på avdelningen, erbjuder barn och ungdomar möjlighet att bearbeta rädsla och utsatthet genom lek och skapande. Lekterapeuten medverkar, i samråd med vårdpersonalen, vid behov till att barn och

ungdomar ges information och förbereds mentalt inför undersökningar och behandlingar. Lekterapi stöder det friska hos barnet och en av de viktigaste målsättningarna är fortsättningsvis att barnet skall få en positiv bild av sin vistelse på sjukhuset. Sedan hösten 2006 arbetar Linda Ehn som Rädda Barnens lekterapeut och tjänsten är heltid.

I leken på lekterapi spelar dockorna en viktig roll. Här ger doktor Amanda dockan en spruta.

Foto: Michaela Mattsson

Mycket diskussion

Mitt i alla vardagliga diskussioner om personalfrågor på daghem, om ekonomisk kompensation och om samhällets inflytande över ideella organisationer känner man att det blåser nya vindar inom RB när 1980-talet inleds. En insamling av skor till julen 1982 för att ge barn i Polen och Libanon varma skor på fötterna inför vintern är som ett förebud om de

Idag leds sjukhusets lekterapi av Linda Ehn.

stora hjälpinsatserna utomlands som kommer senare. Insamlingen av skor, som ordnades i samarbete med RB i Sverige blev en succé, 10 000 par skor "en sko per ålänning" som tidningarna skrev. Med den bedriften sprängde RB också nyhetsvallen i rikstäckande Hufvudstadsbladet.

Det var också nu RB fick sitt första egna u-landsprojekt, ett barnhem för flyktingbarn i Hong Kong i lägret Kai Tek North. Under vinjetten "Åland hjälper" fick insamlingen stor uppmärksamhet och ålänningarna stödde generöst projektet. Målet för kampanjen var att få ihop 45.000 mark och det uppnåddes. Den summan garanterade barnhemmets drift under ett år och via direkta kanaler kunde RB kontrollera att pengarna nådde sitt användningsområde.

En kampanj mot våldet i teve och video lanserades 1983 och man ville aktivera föräldrar till samtal om tv-vanor, våld och beteendändringar.

En het debatt blev det i tidningarnas insändarspalter när RB 1984 lanserade idén om en förskola byggd på Steiner-pedagogiken. Vid en diskussion om skolan, där klasslärare Carita Ahlman från Rudolf Steiner-skolan i Helsingfors medverkade, kom det fram att många föräldrar var intresserade av alternativ pedagogik.

Men lanseringen av Steiner-pedagogiken stötte också på stark kritik, främst på religiös grund. Man talade om Steiners antroposofiska idéer, om hans koppling till indiska vishetsläror och man befarade att barnen från späd ålder "skulle föras in i en ockult värld". Debatten spred sig även till Hufvudstadsbladets debattsidor med många och långa inlägg där Steinerpedagogiken försvaras men där också den "vanliga" grundskolan försvarar sig mot kritiken att vara "barnförstörare". En arbetsgrupp för en Steinerskola tillsattes och målet var att grunda en förskola 1984. Men intresset ebbede ut, snart talade man hellre om Montessori-pedagogiken.

Marknadsinriktning

År 1984 blev ett händelserikt år i RB:s historia. Förutom debatten om alternativa pedagogiska metoder var det full fart på engagemanget utomlands. Kampanj för att hjälpa kvinnor i u-länder, kampanj mot barnadödlighet. Våren 1984 kom Islands president Vigdis Finbogadottir till Åland. Naturligtvis blev RB smickrade av att den upptagna presidenten tog sig tid för att titta på Lek och Lär-verksamheten i Ålands museum.

På det marknadsinriktade 80-talet blåste nya vindar i föreningen, styrelsen ville satsa på vinstbringande aktiviteter för RB och beslöt satsa på en vattenrutschbana men hade först problem med placeringen. Slutligen hamnade den i Godby vid kongresshotellet men den blev inte den succé man hoppats. Turbulensen kring ekonomin gjorde att RB:s styrelse vid årsmötet 1985 inte beviljades ansvarsfrihet och fick fortsätta till mars 1986, då Anna-Lena Dreijer valdes till ny ordförande.

En ekonomigrupp, som RB tillsatte våren 1985, slog fast att RB i framtiden inte ska ägna sig åt ekonomiskt risktagande utan ägna sig åt det ideella. En idégrupp, som arbetat parallellt med den ekonomiska gruppen, lade fram en rad förslag som senare förverkligats. Några av förslagen var:

- En förlikningsgrupp som kan kontaktas när unga människor begått brott
- Alternativ förskola
- Föräldragrupper och samtalsgrupper för att öka intresset för barnen
- En eller fler barnombudsmän som för barnens talan i olika frågor

Nya ordförande Anna-Lena Dreijer markerade klart att det gäller att återskapa förtroendet för RB

och att föreningens huvuduppgift är att vara opinionsbildare i barnfrågor och nyskapande när det gäller projekt för barn.

- Men vi får inte splittra upp vår verksamhet på för många olika grenar utan främst se vad som ligger i tiden för barnens bästa, sade hon i mars 1986.

Anna-Lena Dreijer blev ordförande under en ekonomiskt kärvtid för RB.

Lokalt och globalt

Från 1986 orienterar sig åländska RB mer västerut. Detta som en följd av att allt mer av informationen från riket gavs på finska. År 1990 börjar föreningen, med tillstånd från finländska RB, använda symbolen med ett barn som sträcker sig mot skyn. Den logon använder RB i Sverige.

- Det har aldrig varit tal om en anslutning till den rikssvenska organisationen. Vi kvarstår i den finländska organisationen men där är de nog medvetna om vår syn på språket, sade Anna-Lena Dreijer vid årsmötet 1987.

Också i valet av inbjudna föredragshållare ser man att RB orienterat sig västerut. År 1987 var den kända författaren och debattören Anna Wahlgren inbjuden till Åland och hon talade om att barnen åter måste göras behövda i samhället. Svenska RB:s generalsekreterare Thomas Hammarberg var också inbjuden till Åland och talade om vapenhandel, krig och barn som flyktingar.

Det här är också en tid när RB hakar på internationella trender. Aktioner mot barnprostitution, där RB på Åland ville att den åländska delegationen i Nordiska Rådet skulle ta initiativ mot barnprostitutionen. Så skedde också vid ett NR-möte i november 1988. Aktioner mot våldsoch krigsleksaker genomfördes och frågor om incest diskuterades. Man samlade in glasögon och hörapparater till handikappade barn på Kap Verde-öarna utanför Afrika och genomförde med framgång kampanjen "Barn hjälper barn" vintern 1990.

Leka och lära

Kulturell verksamhet för barn satsade RB på från 1982 i samarbete med Ålands museum och Ålands konstmuseum.

Lek & Lär för förskolebarn började som försöksverksamhet med förskollärare Dolores Westerholm som drivande kraft assisterad av lekledare Inger Söderholm. Till en början hölls verksamheten igång bara under helger men snart var det vardagarna som var Lek & Lär-dagar. Då blev det också förskolor som ofta bokade tid hos Lek & Lär och som kom till museet med barngrupper. Även lekskolor, lågstadielklasser och eftisgrupper brukar besöka verksamheten.

Tanken bakom verksamheten, som pågår fortfarande och upplevs som någonting som ”alltid funnits”, är att ge barnen en åldersanpassad första kontakt med museernas värld. Först ser man på saker som finns utställda, sedan återskapar man det man sett under lekfulla former. Det man vill uppnå med verksamheten är att barnen tidigt får intresse för och lust att lära sig.

I RB:s målsättning med Lek & Lär står det också att verksamheten ska: främja familjekontakten samt förstärka självstyrelseviljan och känslan för den åländska identiteten.

Det är en ganska tidstypisk formulering för under 80-talets första del fördes en ganska intensiv debatt om just ”åländsk identitet”. Både om denna identitet fanns och, om så var fallet, hur den såg ut.

På hösten 1983 ordnades en barnens kulturvecka med många olika aktiviteter, allt från

Dolores Westerholm hörde till eldsjälarna bakom Lek och Lär.

Inom Lek och Lär får barnen lära sig massor av spännande saker. Här handlar det om tvättning med ull och Annica Dahlbjörk leder verksamheten.

museivandringar till att skapa med färg och öppet hus. Drygt 800 barn deltog i veckans aktiviteter.

Under en period ordnades även Se & Lär för lite äldre skolbarn i Ålands museum med Siw Kyrkslätt-Henriksson som inspiratör. Hon efterträddes av Anica Persson (gift Dahlbjörk). Intresset varierade och våren 1988 skrev tidningarna om skolornas ointresse för att använda Se & Lär. Den delen av verksamheten upphörde och flyttade över till olika historiprojekt inom skolans ramar.

Som med mycket annan verksamhet som RB initierat så togs Lek & Lär över och Ålands museum driver nu verksamheten vidare i egen regi, men efter de riktlinjer som dragits upp.

1990 blev Rumäniens år

Läkaren Michael von Beetzen var motor i föreningens engagemang för Rumäniens barn.

I april 1990 berättade rumänienbördige läkaren Michael von Beetzen på ett uppslag i Tidningen Åland om hur situationen är i Rumänien. Under

Berlinmurens fall i november 1989 är en av efterkrigstidens märkligaste händelser. I ett slag rämnade järnridån mellan öst och väst och de mest häpnadsväckande saker skedde. Diktatorparet Ceausescu i Rumänien blev symboler för vanstyre och förtryck.

två veckor hade han tillsammans med den åländska läkaren Folke Lampén rest runt i landet för att, för Röda Korsets räkning, försöka kartlägga hjälpbehovet. Det är nu vi för första gången får veta vad järnridån dolt. Så här skriver von Beetzen:

”I söndervittrade, färglösa byggnader - somliga långt över 100 år gamla - trängdes människor ihop i mörka salar där enda värmekällan vintertid är en gammal kakelugn. Barn i trasor, flera i samma säng, apatiskt stirrande eller hysteriskt klängande på varje vuxen som kommer in, sökande minsta gnutta mänsklig kontakt och värme. Söndertvättade lakan, inga leksaker, inga lekrum, inga blöjor. Överallt dessa vädjande blickar, blyga leenden, denna förundran att någon utifrån kommit, att någon bryr sig ... Allt visas nu upp för den som vill se. Rumänerna skäms inte och efter tio års isolering är de mycket angelägna om att få ta del av utvecklingen i väst.”

Gensvaret på artikeln blev starkt och intrycken av fasorna i Rumänien förstärktes under våren när

Barnen på de rumänska institutionerna och sjukhusen hade en gripande historia och en oviss framtid.

Foto: Rädda Barnen

man i TV kunde se dokumentärfilmer om hur barnen och de svagaste hade det. År 1990 blev det år då Rumäniens misär beskrevs i alla medier och när insamlingarna var många och stora, inte bara på Åland.

Den Rumänieninsamling som RB lanserade på Åland i början av mars blev mycket framgångsrik. I juli hade man i lager över 100 kubikmeter kläder samt leksaker och en hel del sjukvårdsmaterial och mediciner plus över 40.000 mark i pengar.

Sista veckan i juli rullade den åländska hjälpen till Rumänien iväg och genom starka tidningsreportage fick alla som bidragit till insamlingen veta att hjälpen kommit fram. Men behoven var enorma och efter resan till Rumänien började RB:s verksamhetsledare Marita Eriksson bearbeta finländska myn-

digheter så att adoption av rumänska barn skulle underlättas. Man arbetade också för barnutbyte och funderade över möjligheten att få rumänska sommarbarn till Åland.

På senhösten 1990 beslöt RB-styrelsen att undersöka möjligheterna att skicka åländsk personal till barnhemmen i Rumänien. Under hösten hölls på Åland ett stort antal föredrag om Rumänien, i skolor och för allmänheten. FN-dagen 26 oktober hade Rumänien som tema och i oktober tog Åland emot sin första stipendiat från Rumänien, chefslaborant Magdolna Alexandrescu från Bukarest. Hon praktiserade under en månad inom den åländska sjukvården och RB betalade hennes resa och uppehälle.

- Det är smärtsamt att se att vi ligger 30 år efter i utvecklingen, konstaterade stipendiaten.

Rumänien fortsatte att engagera ålänningarna. Vid en konsert i Sankt Görans kyrka i Mariehamn på FN-dagen med Intermezzokören gav publiken den största kollekten någonsin i kyrkans historia: 7 178 mark från 430 kyrkobesökare. I november skänkte niorna i Övernäs högstadieskola 20.000 mark till Rumänienhjälpen. Pengar som eleverna samlat för en skolresa. För detta fick eleverna utmärkelsen Årets mariehamnare. I december kom barnen i Ytternäs skola med nästan lika mycket pengar, 19 431 mark som samlats in via olika fester och aktiviteter.

RB:s Rumänienår slutade med att ännu en hjälpsändning kunde skickas till Rumänien i mitten av december med idealisten Kalle Augustson som chaufför.

Till julen 1990 samlade eleverna i Ytternäs skola ihop nästan 20.000 mark som skänktes till Rädda Barnen. Marita Erikson tar här glatt emot gåvan.

Många behöver hjälp

Behovet av hjälp till östra Europa är inget som klaras av på ett år, från fler och fler håll kommer rop på hjälp och Baltikum och Ryssland hörde till de länder som fick åländsk hjälp liksom den krigsdrabbade provinsen Krajina.

Under 1991 fortsätter hjälpen till Rumänien med hjälpsändningar till ett ålderdomshem och en pojkskola. RB samlade också "startpaket" till 16-åringar som gått ut yrkesskolan och skulle starta eget liv. En Lions-kampanj gav hela 70.000 mark för Rumänien och i slutet av 1991 sammanställde Marita Eriksson en folder om Rumänienhjälp.

Sommaren 1991 skickade RB fem handledare till Rumänien. Marie Österlund, som arbetade med utvecklingsstörda, Marita Gripenberg med daghem som mål, hjälpskötare Veronica Holmström, barnskötare Elisabeth Sundman och förskollärare Annica Persson. Alla fem gick på grundkurs i

*En hjälpsändning tas emot av rumänska barn.
Leif Henriksson tog bilden hösten 1993.*

rumänska språket och såg fram emot resan - om än med viss bävan inför de problem som kunde möta. RB var också med och startade projektet integrerad förskola i Babeni. Ett nätverk med åländska fadderfamiljer utvecklades och 1993 fanns 30 sådana familjer på Åland som skickade paket till rumänska värfamiljer.

År 1993 får Rädda Barnen ta emot pengar från Posten på Åland när det första åländska julmärket ges ut. Pengarna går till barn i Krajina och RB ordnar i november en stor klädsamling. Under året gav insamlingen "Kvinna till kvinna" nästan 20.000 mark och de pengarna gick också till Jugoslavien. 36.400 mark kunde överlåtas. Barnhemsbarn i Viborg och Kexholm fick också under året åländsk hjälp i form av kläder, skor och annan utrustning. Glädjen var stor när hemmet i Viborg fick en varmvattenberedare.

Föreningens viceordförande Michael von Beetzen gjorde våren 1993 en resa till Östeuropa för att skapa kontakter och besöka institutioner. Under resan gjordes samarbetsavtal om fadderfamiljsverksamhet upp med estniska barnskyddsorganisationen "Eesti Lastekaitse Liit" och litauiska Rädda Barnen "Gelbekit Vaikus". Det här var början till ett stort engagemang för barnen i Baltikum. Föreningen förmedlade bland annat kläder, mat, skoltillbehör och möbler från över 100 åländska familjer till värfamiljer i Estland, Lettland och Litauen. Med hjälp av omfattande ideellt arbete kunde föreningen köra många hjälpsändningar per år till familjerna, men också till skolor, barnhem och lägergårdar. Under den här intensiva perioden införskaffade föreningen så väl en egen skåpbil som en lastbil för att försäkra sig om att ha tillgång till transportmedel för de ofta återkommande resorna. Finansieringen av hjälpsänd-

ningarna och omkostnaderna kring dem underlättades av att landskapet stödde transporterna.

På hemmaplan fortsatte RB:s verksamhet parallellt, även om den kanske hamnade lite i skymundan för de stora hjälpprojekten. Föreningen hade från juni 1996 fram till maj 2006 en egen butik med begagnade kläder och varor, kallad Rädda Barnens loppis. Butiken, som först fanns på Storagatan och senare i samma hus som Rädda Barns kansli på Norragatan, bemannades tidsvis av anställd personal men engagerade också många ideellt. Genom butiken kunde föreningen få intäkter och varor till hjälpverksamheten, men också bidra till återvinning och sysselsättning.

Opinionsbildning mot barnpornografi genomfördes liksom stöd till föräldrar som behövde samtalshjälp. Lekterapin och Öppna förskolan fortsatte sin verksamhet.

En familj i Litauen ser fram emot hälsningar från sin åländska vänfamilj.

Foto: Rädda Barnen 2004

Lasse Lindholm och Mia Forsberg på väg med hjälpsändning till Litauen dagen före julafton 2003. Rädda Barnen och Emmaus ordnade sändningen gemensamt.

Aktiva inom Rädda Barnen, som Heidi Bomansson, samlar in pengar till föreningen. Hon är fotograferad hos Fma Erik Mattsson i Godby som skänkte två procent av sin dagskassa till insamlingen på Barnkonventionens dag 2003.

En bild från Rädda Barnens loppmarknad på Storgatan. Mia Forsberg hjälpte till med försäljningen.

Mariehamns församlings barnkör uppträdde vid invigningen av Rädda Barnens nya lokaler på Norragatan.

Äntligen i nya lokaler! År 2003 flyttade kansliet och loppisbutiken till gemensamt hus på Norragatan 13. Från vänster ses lekterapeut Mimmi Nyholm, barnombudsman Peter Carlberg, ordförande Stig Lindholm, vikarierande verksamhetsledare Lotta Angergård och Öppna förskolans ledare Lena Svarström.

En samlingspunkt för föräldrar och barn

Öppna förskolan är RB:s samlingspunkt för barn och föräldrar som annars är hemma på dagarna. Den utvecklades ur den samtalsgrupp som RB ordnade på 90-talet i en lokal på Klinten i Mariehamn.

Barn får möjlighet att leka med andra barn och föräldrarna träffar andra vuxna. Ingen föranmälan krävs utan föräldrar och barn kommer när det passar dem. Majoriteten av barnen på Öppna förskolan är under tre år, men även äldre barn får vara med. Förskolan har öppet alla vardagar. Två gånger i veckan träffas man för utomhuslek och övriga tre dagar håller verksamheten till inomhus i en lokal på Västra Esplanadgatan 8.

Genom verksamheten vill Rädda Barnen på Åland erbjuda föräldrarna ett forum för vuxenkontakt. Barnen gagnas både i och med kontakten till andra barn samt genom att föräldrarna kan utbyta erfarenheter och idéer och på så sätt utvecklas i föräldrarollen. Föräldragruppen kompletterar kommunens barnomsorg, men är ingen ersättning för dagis. Den bygger huvudsakligen på att föräldrarna ansvarar för sitt eget barn och hela tiden är närvarande.

Ledare för verksamheten sedan hösten 2005 är Gunilla Ekvist.

Öppna förskolan i lekparken i Hindersböle bjuder på utelek för de yngsta. Isak Helsing, Denina Mattsson och Noel Helsing bygger med sand.

Hösten 2008 kunde Öppna förskolan starta upp i ny lokal på Västra Esplanadgatan. Här ses Janina Björni och Gunilla Ekvist i rummet där de dagliga sångstunderna hålls.

Barnens eget ombud

Våren 1990 annonserades tjänsten som BO, barnombudsman, ut för första gången men först våren 1995 kunde äntligen RB inleda försöksverksamheten med BO. Penningautomatmedel hade beviljats för ett tvåårigt projekt på deltid. Intresset för tjänsten var stort och Janina Björni var den som styrelsen valde som innehavare av den första BO-tjänsten på Åland.

I mars 1991 godkände det åländska lagtinget Finlands anslutning till Förenta Nationernas barnkonvention om barnens rättigheter. Konventionen är det dokument som utgör basen för barnombudsmannens tjänst: att alltid och i alla frågor bevaka och hävda barnens och ungdomarnas intressen. Definitionen av "barn" är viktig, i lagens mening är man barn ända tills man fyllt 18 år.

I beskrivningen av BO:s verksamhet slår RB fast att tjänsten bör vara på heltid och att det finns tre sektorer att prioritera:

- Verksamhet i skolorna, kontakt med eleverna och att ta upp ämnen som våld och mobbning.
- Opinionsbildning om barnfrågor samt påverka lagstiftningen i en riktning som tar hänsyn till barnens bästa.
- Förebyggande arbete och attitydförändringar, bland annat om barnets rätt till båda föräldrarna samt betona samhällets skyldighet att stöda föräldrarna.

BO är helt fristående från myndigheter och det innebär att de handlingar BO får ta emot inte är offentliga handlingar. Detta ökar förtroendet för BO ansåg RB. Till sitt stöd hade ombudsmannen också ett råd, utsett av styrelsen för två år i taget.

Att vara barnombudsman på Åland 1995 var

någonting ovanligt. Då fanns ett sådant ombud bara i Finland, Sverige, Norge, Israel och Costa Rica.

Tjänsten som BO var en av RB prioriterad verksamhet som skedde i föreningens regi från 1995 till 2006, med undantag för delar av perioden 2001 – 2003, då föreningen väntade på lagtingets beslut att tillsätta en BO i landskapets regi. När så inte skedde valde RB att åter ansöka om PAF-medel för tjänsten. Pengar beviljades för en del av projektet och RB gick in med egna medel för att anställa en BO på heltid. Från augusti 2003 till november 2005 arbetade Peter Carlberg på heltid som barnombudsman och han gjorde en noggrann projektplanering och ansåg att projektformen var den bästa för att kunna påverka

Rädda Barnens barnombudsman Peter Carlberg arbetade gärna i projektform, inte minst mot mobbning i skolan.

situationen för barn och unga. Till projekten han genomförde i samarbete med olika organisationer och grupper hör enkätundersökningen ”Snart tonåring”, som resulterade i en rapport om vardagen ur de åländska barnens perspektiv. Rapporten omfattade barnen i årskurserna fyra till sex och den skickades ut till de åländska skolorna. Likaså genomfördes en kartläggning av barnens ekonomiska situation på Åland.

Peter Carlberg ordnade föreläsningar i aktuella ämnen och föreläste också själv om Barnkonventionen.

När Peter Carlberg slutade som BO i november 2005 efterträddes han av Lotta Angergård som skötte tjänsten på 80 procents arbetstid till projekttidens slut, sommaren 2006. I mars 2006 beslöt landskapsregeringen att tillsätta en deltid barnombudsman.

Ännu en gång har RB pekat på problem, startat verksamhet och fått samhället att ta sitt ansvar för ännu en barnfråga. Precis som det står i RB:s stadgar: RB skall medverka till att för barn positiva fortgående verksamheter startas. Verksamheterna kan överlämnas till för ändamålet lämpade intressegrupper eller myndigheter så att föreningens uppmärksamhet fortlöpande riktas mot nya, ännu inte tillgodosedda behov.

Parallella behov

1995 blev året då gatubarnen i S:t Petersburg fick stöd av åländska RB. Missionärsparet Liisa och Kjell Gerdin, utskickade av Stiftelsen Folkets Bibelsällskap, berättade om den olidliga verklighet som barnen lever i. Man uppskattade att det fanns cirka 6 000 hemlösa barn. Många av dessa barn var beroende av sniffning. Det kalla klimatet gör att många barn fryser ihjäl.

Uwe Koslowski får hjälp av pojkar från mottagningshemmet Nadeshda, i St. Petersburg att lasta ur Rädda Barnens bil.

Foto: Rädda Barnen 1996

Hjälp att upprätta ett dagcenter för barnen och att utrusta en husbil för patrullering på gatorna nattetid stod högst på önskelistan. Genom olika insamlingar och aktiviteter lyckades RB, med Stig Lindholm som ”motor”, få ihop pengar till husbilen, i maj 1995 fanns cirka 32.000 mark insamlade. Föreningen beslöt skjuta till resterande och i juni köptes bilen, som skall fungera som ”värmestuga” och första hjälpestation för gatubarnen. Fylld med matvaror kördes bilen till Helsingfors av Stig Lindholm där paret Gerdin övertog den.

Utlandshjälpen har fortsatt, bland annat med

I mottagningshemmet Masha i St Petersburg hjälper flickorna till med renovering.

Foto: St Petersburgs Child Protection Society

hjälp av ålandsbördige Kalle Augustson i Ekenäs som totalt transporterat över 40 hjälpsändningar för olika organisationer. Under 1996 försökte myndigheter stoppa Augustsons hjälpverksamhet utan att lyckas och han blev också av Ålandstidningens läsare vald till Årets ålänning.

På hemmaplan förde RB en kampanj för kriminalisering av barnpornografi och över 2 300 namnteckningar fick man in via listor. Likaså samlade man in namn för att protestera mot hur barn på kinesiska barnhem behandlades. Kampanjer mot gatu- och ungdomsvåld ordnades och stöddes.

Kritik fick RB 1997 av politiker och allmänhet som ansåg att RB var alltför inriktad på internationellt arbete. Verksamhetsledaren redogjorde för hur pengarna fördelades och det visade sig att under 1996 hade drygt 270 000 mark gått till verksamhet på hemmaplan, de största summorna var 113.000 mark till BO:s verksamhet och 103.000 till sjukhusets lekterapi. 296.000 mark gick till hjälp utanför

Åland och största summan, 72.000 mark anslogs till egna hjälpsändningar medan resten fördelades på olika, riktade hjälpprojekt. Alltså har man mycket väl fyllt RB:s målsättning att hälften av verksamheten ska vara på hemmaplan och hälften internationell.

Föreningens arbetsmyra

Från 1969, då Marita Eriksson tog över som verksamhetsledare för Rädda Barnen efter Irja-Lisa Mansnerus, var hon fram till år 2000 en outtröttlig arbetsmyra i föreningens tjänst.

Hösten 1990 ställde verksamhetsledare Marita Eriksson och Annica Persson upp för att berätta om framtida verksamhet i kreativitetens tecken.

- Jag har fått följa en fantastisk utveckling och jag ser det som en förmån att jag fått arbeta med RB, säger hon.

Att arbetsdagarna varit långa och att gränsen mellan arbetstid och fritid varit flytande är inget hon beklagar sig över, det har varit hennes eget val. Att vara verksamhetsledare i en ideell organisation är mer ett kall och en livsstil än ett yrke.

- Jag har aldrig haft hemlig telefon. Jag tycker att jag bör vara tillgänglig om människor behöver få tag på mig, påpekar Marita.

En annan önskan hon har är att beslutsfattare på alla nivåer skulle tycka att barn är viktiga och prioritera barnens behov vid beslut. Bra var att LS antog FN:s barnkonvention för det är den som är grunden för BO:s arbete.

En grupp hon vill lyfta fram är alla frivilliga som under alla år gjort det möjligt för RB att hjälpa.

- De gör helt enkelt en fantastisk insats helt osjälviskt. De skapar kontakter, samlar ihop till hjälpsändningar, tvättar, stryker, sorterar och packar. Det har verkligen varit roligt att kunna samla alla de här hjälparna och berätta om att hjälpsändningar kommit fram, att man sett vem som fått den och kan visa mottagarnas lycka på bild, säger Marita.

Uppgifter kvar

Under de 50 år som gått sedan grundandet har världen krympt på så vis att vi snabbt via medierna får se vad som pågår i andra länder. Många nöjer sig inte med att se elände och förfasa sig utan försöker

Varje vår delar Rädda Barnen ut stipendier till skolbarn från barnhemmet Vijurku i Litauen. Barnen på bilden bor på barnhemmet men de går ännu inte i skolan utan tillbringar dagarna på hemmets eget dagis.

Foto: Rädda Barnen 2007

hjälpa, därför lyckas RB ofta med det som ser övermäktigt och omöjligt ut.

Basen för RB:s ekonomiska stöd till internationella projekt är enskilda människors och föreningars månatliga bidrag till föreningen. Projekt Lönegiven, som bytt namn och idag kallas Månadspeng för att bättre passa in i olika livssituationer, startades upp redan 1987 och har idag över hundra bidragsgivare. En del har valt att öronmärka sitt bidrag till ett särskilt projekt eller till barn i ett särskilt land medan andra bidrar till den internationella verksamheten generellt.

- De ger oss en ovärderlig möjlighet till kontinuitet i arbetet, säger verksamhetsledare Janina Björni.

*Rädda Barnen har skänkt klätterställningar, gungor och rutschbanor till Greneu och Zemite skolor i Lettland. Flickorna som bor på Greneu skolas internat är glada över mer sysselsättning.
Foto: Rädda Barnen 2008*

För att citera Ingmar Lundén en sista gång:
Föreningen har det blåa blodet som färgar av sig där det rinner.

Fast sedan år 2000 är logon för Rädda Barnen röd, inte blå. Föreningen hittar också ständigt nya uppgifter. Man ordnar pappa-barn-läger sommartid, man har prövat på killgrupper och "extra morfar"-projekt och 2004 fick föreningen egen hemsida.

År 2007 introducerades projektet Barnens Internet och det pågår fortfarande och man hoppas få PAF-stöd för det under tre år till.

Marika Mattfolk har hand om projektet Barnens Internet, ett projekt som föreningen hoppas få fortsatt stöd för.

Tillbaka till rötterna

– RB inför jubileet

Det är några dagar före jul 2008 när vi sätter oss ner och låter Rädda Barnens ordförande Kerstin Wikgren och verksamhetsledare Janina Björni fundera över framtiden för föreningen.

-Jag har tänkt på det, nu när vi gått igenom historiken, att delar av RB:s verksamhet idag är ganska lik den som fanns när föreningen grundades, säger Björni och pekar på verksamhet som kommer åländska barn till del. I föreningens nya staga som antas från nyåret 2009 finns också en tydlig skrivning om att RB ska stöda och producera barnskyddstjänster.

År 2009 satsar RB på utbildning för stödpersoner, stödfamiljer och fosterföräldrar.

- Eftersom kommunerna är många och en del av dem är mycket små så förstår vi att de inte kan erbjuda fosterföräldrar skolning. Det är en typisk RB-uppgift, att verka i dialog med samhällets behov. Vi vill vara med och höja kvaliteten och öka tryggheten för barn i fosterhem, säger hon.

- Om den ekonomiska krisen som vi ser komma blir långvarig så behöver också barnen i näringslivet mer stöd, det vet vi säger Wikgren. Hon tycker att satsningen på att stöda fosterföräldrar är bra.

- Ju bättre förberedd fosterfamiljen är dess bättre är det. Man kanske inte inser att ett fosterbarn är ett engagemang för lång tid, säger hon. En annan viktig satsning lokalt är Barnens Internet som RB hittills drivit i projektform. Syftet har varit att aktivera elever, föräldrar och lärare i grundskolan att ta del av information och diskussion om digitala mötesplatser och barns användning av Internet samt att arbeta förebyggande mot mobbning.

-Vi har en ansökan inne hos PAF just nu där vi ber om extramedel för satsningen för tre år framåt i tiden, säger Björni. Kerstin Wikgren säger med eftertryck att det här är en mycket viktig satsning och att RB i stort sett är ensam om att föra ut kunskap om vilka faror som finns på nätet.

-Det här omfattar också information om spel och mobilkameror och hur de kan missbrukas, säger Björni. Mobbning via nätet och trakasserier via telefonen är sådant som förekommer bland barn också här.

-Vi vänder oss till barnen i årskurs fyra till sex just nu. Frågan är om man inte borde gå ännu längre ner i åldrarna, säger Wikgren. Båda två är överens om att RB mår bra av att fokusera och satsa på utvalda områden.

-Men det betyder inte att vi vänder världens barn ryggen, säger Björni.

År 2006 organiserade föreningen de sista trans-

Genom Internationella Rädda Barnens femåriga kampanj Rewrite the Future har Rädda Barnen på Åland stött utbildning för barn i Nepal.

Foto: Rädda Barnen

Pojkar på sommarläger i Engure 2008.
Foto: Rädda Barnen

porterna efter många år av omfattande materiell hjälpverksamhet. Stödet till barn i andra länder går i stället till katastrofinsatser och långsiktiga projekt.

-Det är en sak vi märker just nu, att folk hellre betalar en slant till ett ändamål i stället för att ge tid till projekt utan bestämd tidsram, säger Björni. Hon är mycket nöjd med att Rädda Barnen i Finland blivit medlem i internationella Rädda Barnenalliansen. Den förmedlar också bidrag från Åland.

-I Burma var RB en av de första organisationerna som kunde förmedla hjälp till de drabbade barnen. Jag har tyckt länge att den här verksamheten skulle stärkas och jag är glad för att det blivit så, säger hon.

Men RB på Åland ger också stöd till långsiktiga projekt för barn, som till exempel Rewrite the Future, som ska ge barn i krigs- och katastrofdrabbade områden möjlighet att få utbildning och Medsystemer, ett projekt mot könsstympning och för förbättrade

Katarina Fellman, Katrina Hindersson och Lise-Lott Ehrnsten besökte alla sommarlägret i Engure, Lettland, sommaren 2008.

livsvillkor för flickor runt om i världen. I Baltikum har RB Åland egna projekt som årliga sommarläger i Lettland och Litauen liksom stöd till människohandelsförebyggande tjejgruppsverksamhet i Litauen.

-Baltikum drabbas ju hårt av den ekonomiska krisen så det är mycket möjligt att vi måste öka stödet dit, säger Wikgren. Hon har varit föreningens ordförande sedan 2005. Jag tycker att vi har hittat nischer som är rätt för oss, säger hon.

Janina Björni, som började som verksamhetsledare 1999, håller med.

-Vi har bra möjligheter att utveckla verksamheten utifrån de behov vi ser och det är lätt med samarbete i ett litet samhälle som det åländska. Det är ju aldrig långt till beslutsfattare när man behöver dem, säger hon.

Verksamhetsledare Janina Björni och ordförande Kerstin Wikgren tror på det vardagliga arbetets betydelse när det gäller att föra föreningen in i framtiden. "Vi har hittat nischer som är rätt för oss" säger de.

Foto: Benita Mattsson-Eklund

Rädda Barnens styrelseordföranden:

2005-	Kerstin Wikgren
1998-2004	Stig Lindholm
1996-1997	Britt Lundberg
1992-1995	Siw Kyrklätt-Henriksson
1989-1990	Juanita Fagerholm-Urch
1986-1988	Anna-Lena Dreijer
1984-1985	Rolf Granlund
1982-1984	Dan Eriksson
1980-1981	Erik Rask
1962-1979	Ingmar Lundén
1960-1961	Ulf Liljeström
1959	Runar Franzen

Styrelsen 1959 - 2009

Efternamn	Förnamn	ordinarie	suppleant				
Alén	Sune	1986-1989		Jokinen	Stig-Olof	1996-2001	
Alén	Ann-Britt	2003		Karlsson	Margareta	1973-1974	
Andersson	Runa	1971-1973	1968-1970	Karlsson	Arne	1986-1987	
Andersson	Jill	2007-		Karlsson	Peter	1996-1997	
Bergendahl	Randolf	1989-1993	1988	Karlsson	Eivor	2005-2006	
Björklund	Benita	2003		Koch	Hannes	1959-1960	
Boman	Christian	1999-2000		Koch	Helga	1959-1960	
Bomanson	Heidi	1995-2002		Kyrkslätt-Henriksson	Siw	1986-1995	1995-2007
Brenning	Gertrud	1959-1970		Lervik	Robert	1986-1989	
Brunila	Petra	2003-		Levlin	Bjarne	2000-2001	1999, 2002-2007
Carlson	Ulrika	1995		Liljeström	Ulf	1959-1961	
Carlsson	Susanne	2007-2008		Lindbäck	Peter	1984-1985	
Colerus-Nordlund	Stina	1981		Lindén	Håkan	2004	
Dreijer	Anna-Lena	1986-1988		Lindfors	Harry	1961-1966	
Engblom	Gudrun	1992-1998	1999-2003	Lindholm	Martin	1982-1983	
Engström	Martha	1964-1967	1962-1963	Lindholm	Stig	1994-2004	
Eriksson	Solveig	1959-1979		Lindholm	Lars	2004-2005	2003
Eriksson	Hilmer	1959-1961		Lindqvist	Karlolof	1988-1992	
Eriksson	Gurli	1962-1983		Lindström	B.Å.	1968-1973	1967
Eriksson	Dan	1980	1975-1979	Lindström	Ralf	1986-1987	
Eriksson	Nils-Gustaf	1987-1989		Longley	Carina	1990-1993	
Fagerholm-Urch	Juanita	1988-1990		Lundberg	Britt	1996-1997	
Fellman	Katarina	2006-		Lundén	Ingmar	1960-1979	
Franzén	Runar	1959		Lång	Stefan	2009-	
Granlund	Rolf	1984-1985		Mansnerus	Irja-Lisa	1974-1985	1968-1974
Grönholm	Marianne	1999-2001		Mäkelä	Anne	2004-2005	
Gustavsson	Anne	1998-1999		Nikula	Vivan	2000-2002	
Hagström	Helene	1981-1985		Nyholm	Gun-Marie	2008-	2007-2008
Hed	Lisbeth	1986		Oksman	Alexandra	2006-	
Hedberg	Sebastian	2002-2003	2004-2005	Orre	Stig	1990-1991	
Henriksson	Per-Åke	2004-2007		Pehrsson	Marina	1990-1991	1989
Himberg	Kaj	2003-2007	1999-2002	Quarnström	Marcus	1998-1999	
Holmberg	Elisabeth	1986		Rask	Erik	1962-1981	
Hägglblom	Bert	1984-1985		Rindler-Wrede	Ulla	1988-1989	
Hägglblom	Camilla	2009-	2008	Sande	Ann	2002	
Jansson	Leif	1970-1980		Saurén	Gustav	2003-2004	
Jansson	Erica	1999-2000		Simolin	Ulla-Stina	1980	1975-1979
Johansson	Maggie	1959-1963	1964-1967	Sjöblom	Christina	2002-2005	
Johansson	Inger	1973-1974		Smeds	Ove	2002-2008	2001
Johansson	Gitana	1982-1985		Stenroos	Rosita	2006	
				Strandvik	Jesper	1999	
				Styrström	Pamela	2006-2008	
				Sundberg	Louise	1959-1960	

Johansson	Christian	1999-2002		Orre	Stig	1990-1991	
Jokinen	Stig-Olof	1996-2001		Pehrsson	Marina	1990-1991	1989
Karlsson	Margareta	1973-1974		Quarnström	Marcus	1998-1999	
Karlsson	Arne	1986-1987		Rask	Erik	1962-1981	
Karlsson	Peter	1996-1997		Rindler-Wrede	Ulla	1988-1989	
Karlsson	Eivor	2005-2006		Sande	Ann	2002	
Koch	Hannes	1959-1960		Saurén	Gustav	2003-2004	
Koch	Helga	1959-1960		Simolin	Ulla-Stina	1980	1975-1979
Kyrkslätt-Henriksson	Siw	1986-1995	1995-2007	Sjöblom	Christina	2002-2005	
Lervik	Robert	1986-1989		Smeds	Ove	2002-2008	2001
Levlin	Bjarne	2000-2001	1999, 2002-	Stenroos	Rosita	2006	
2007				Strandvik	Jesper	1999	
Liljeström	Ulf	1959-1961		Styrström	Pamela	2006-2008	
Lindbäck	Peter	1984-1985		Sundberg	Louise	1959-1960	
Lindén	Håkan	2004		Sundman	Kristina	2000-2002	
Lindfors	Harry	1961-1966		Sundström	Jan-Erik	1992-1994	
Lindholm	Martin	1982-1983		Söderback-Eriksson	Johanna	2000-2003	
Lindholm	Stig	1994-2004		Söderdahl	Jennifer	2006-2008	
Lindholm	Lars	2004-2005	2003	Söderholm	Liselotte	1991-1993	
Lindqvist	Karlolof	1988-1992		Söderlund	Margit	1961-1969	
Lindström	B.Å.	1968-1973	1967	Tallqvist	Jan	1981	
Lindström	Ralf	1986-1987		Vennström	Gudrun	1973-1979	1971-1973
Longley	Carina	1990-1993		Westerholm	Dolores	1981-1985	1980
Lundberg	Britt	1996-1997		Wikblom	Majbritt	1992-2005	2006-
Lundén	Ingmar	1960-1979		Wikgren	Kerstin	2003-	
Lång	Stefan	2009-		Wiktorsson	Inga-Britt	1994-2002	
Mansnerus	Irja-Lisa	1974-1985	1968-1974	Witting	Katarina	2004-2005	
Mäkelä	Anne	2004-2005		vonBeetzen	Michael	1990-2000	
Nikula	Vivan	2000-2002		vonFrenckell	Monica	2006-	2002-2005
Nyholm	Gun-Marie	2008-	2007-2008	Åkerman	Lotta	2006	
Oksman	Alexandra	2006-		Öhman	Cordi-Maj	1980-1987	

På grund av att dokumenteringen sett olika ut under olika perioder kan det finnas brister i listan.

År 2009 fyller Rädda Barnen på Åland r.f. 50 år. Föreningen har sedan den grundades år 1959 verkat för bättre levnadsvillkor för barn hemma på Åland och ute i världen. På uppdrag av Rädda Barnen har Benita Mattsson-Eklund sammanställt en historik över verksamheter, projekt och engagemang genom åren.

